

**Лидија ГОШЕВСКА<sup>1</sup>**

**Деловните субјекти и македонската  
економија(текови,состојби,перформанси)<sup>2</sup>**

**Апстракт**

Малите и средни деловни субјекти се основни носители на економските активности во македонската економија и се од голема важност за натамошниот раст и развој. Деловните субјекти , за да можат да опстојат во опкружувањето каде конкуренцијата е поизразена и поостра, мораат да креираат стратегии кои ќе придонесат за нивно поефикасно работење. Продуктивноста и економичноста се слаби точки на македонската економија. Поради тоа, особено внимание треба да се посветува на подобрувањето на националната конкуретност и продуктивност, преку превземање микроекономски реформи и тоа намалување на трошоците на работењето во малите и средни деловни субјекти преку намалување на даночните оптоварувања.

**Клучни поими: конкуренција, стратегија, продуктивност и економичност.**

**Lidija Gosevska<sup>3</sup>**

**Businesses and the Macedonian economy  
(trends,conditions,performances)<sup>4</sup>**

**Abstract**

Small and big businesses are the main carriers of the economic activities in the Macedonian economy and are of huge importance for the country's further growth and development. Business, in order to succeed in the business surroundings, where competition is tougher, they must create

---

<sup>1</sup> Магистер по економски науки , Универзитет Св. Климент Охридски- Битола, Економски факултет –Прилеп, e-mail : [lidija.gosevska@hotmail.com](mailto:lidija.gosevska@hotmail.com), ул. Отешево бр.3 Битола

<sup>2</sup> Извадок од магистерски труд „Финансирање на претприемачките потфати на малите и средни деловни субјекти 4.05. 2011,Економски факултет – Прилеп.

<sup>3</sup> MA in economics , University St. Kliment Ohridski – Bitola, Faculty of economy Prilep-mail: [lidija.gosevska@hotmail.com](mailto:lidija.gosevska@hotmail.com), street Otesevo no.3 – Bitola

<sup>4</sup> Extract from the master thesis “ Financing of small entrepreneurs in big and small businesses” “4.05.2011, Faculty of economy - Prilep.

strategies that will contribute to their effective working. Productivity and economy are weak points in the Macedonian economy. Because of that specific attention should be paid to the national competitiveness and productivity, through the microeconomic reforms and with that cutting on the working costs in small and big businesses through cutting off tax burdens.

**Key words: competition, strategy, productivity, economically.**

Малите и средни деловни субјекти се основните носители на економските активности во македонската економија и се од голема важност за натамошниот економски раст и развој. Деловните субјекти, за да можат да опстојат во опкружувањето каде конкуренцијата е поизразена и поостра, мораат да креираат стратегии кои ќе придонесат за нивно поефикасно работење. Продуктивноста и конкурентноста се слаби точки на македонската економија. Поради тоа, особено внимание трба да се посветува на подобрување на националната конкурентност и продуктивност, преку превземање макроекономски реформи и тоа намалување на трошоците на работењето во малите и средни деловни субјекти преку намалување на даночните оповарувања:

- воведување на задолжителен сертификат на македонските производи наменети за извоз, како и за производи што се увезуваат во Македонија;
- зголемување на флексибилноста и мобилноста на работната сила, што подразбира усогласување со Законот за работни односи со социјалните партнери;
- зголемување на буџетските средства за наука, развој и истражување;
- реформи во образованието, во согласност со потребите на современата пазарна економија и формирање на Центар за менаџерско образование;

Конечно, за подобрување на ефикасноста на бизнисите, Владата на Р. Македонија има изготвено национални стратегии за развој на бизнисите во кои што посебен акцент е ставен на малите и средни деловни субјекти, имајќи предвид дека тие се најзастапени во Р. Македонија. Како најзначајни цели се :

- поедноставување на правното регулирање и регулаторно опкружување,
- подобрување на пристапот до финансиите;
- поедноставување на оданочувањето;
- подобрување во креирање на политиката;
- промовирање на информациската и комуникациската технологија;

- промовирање на претприемчивоста, развојот на претприемачкиот дух и претприемничката култура;
- поттикнување на конкурентноста и иновативноста ;
- подобрување на условите за деловен развој;
- интернационализација на бизнисите ;
- добивање на сертификати за квалитет и безбедносни стандарди, како што се ISO, HACCP, TGM.

Правното и регулативното окружување се уште не создава поволни услови за развој на деловните субјекти и претприемчивоста во Македонија. Иако се превземени повеќе мерки( воведувањето на едношалерски систем и др. ), сепак постојат потешкотии околу воведувањето на лиценци. Пристапот до финансиите е лимитиран поради сложеноста на процедурите на банкарскиот систем и финансиското посредување.

Кредитирањето на деловните субјекти од страна на комерцијалните банки е несоодветно поради нивната незаинтересираност и страв од ризик. Во таа насока потребно е поголемо учество на институциите, кои ќе овозможат микрофинансирање.

Со продолжување на реформите и либерализација на банкарскиот систем, како и финансиското посредување, во иднина се очекува олеснување на пристапот до финансиите.

Малите и средни деловни субјекти се посебно важни за развојот на економијата во Р. Македонија. Постои голема разлика меѓу деловните субјекти кои се регистрирани и оние кои се активни. Активните се фактор за економскиот развој со нивната егзистенција и успешно работење, при што се овозможува и развој на економијата. Активниот деловен субјект остварува приход, вработува и врши плаќања и секоја година доставува завршна сметка во управата за јавни приходи. На крајот од 2009 година бројот на регистрирани деловни субјекти беше 192 000, но само 35% се активни, околу 70 710. Секторската анализа ни дава претстава за бројот на активните деловни субјекти за секој сектор поединечно.

**Табела бр. 1 Активни деловни субјекти во Македонија во 2009 година**

Сектор	Мали	Средни	Големи
Земјоделство, лов и шумарство	2870	34	32
Риболов	57	15	7
Рударство	118	15	7

Производство	7203	482	424
Производство и достава на ел. енергија и гас	81	12	31
Градежништво	3700	12	31
Големопродажба и малопродажба	28619	275	115
Хотели, ресторани	3688	53	18
Транспорт и складирање	6381	78	37
Финансиско посредување	296	78	39
Недвижности	4474	87	54
Јавна администрација и одбрана	109	37	73
Образование	508	169	300
Здравство, социјала	3302	65	130
Социјално работење	2911	190	21
Вкупно	64317	1602	1319

Извор: Централен регистар на РМ

Од табелата може да се забележи дека во секторот малопродажба и големопродажба има најмногу активни деловни субјекти. Од приложената табела, само 1602 средни деловни субјекти се активни, а тие се најактивни во производствениот сектор, околу 37%.

Бројот на деловните субјекти во Република Македонија постојано се зголемува. Во последните пет години е со линеарен раст, за време на безбедносната криза немаше никаков раст. После таа ситуација, бројот на деловните субјекти во Република Македонија се зголеми за 17 %, со што може да се каже дека истиот тренд продолжува затоа што најголемиот број од регистрираните се микро и мали. Структурната сопственост на деловните субјекти во Македонија е доста важен показател кога станува збор за капиталот на деловните субјекти. Во Р. М. во 2009 година 95 % од деловните субјекти беа приватни, 850 се регистрирани како мешовити, а 313 се регистрирани како државни. Малите деловни субјекти се најмногубројни. Многу е битна и

вработеноста бидејќи таа обезбедува средства за задоволување на личните потреби и потребите на домаќинствата. Повеќето од економистите и политичарите се согласуваат дека намалувањето на невработеноста е примарна економска цел. Иако со големи напори, Република Македонија постојано се обидува да ја достигне стапката и условите за работа на вработените како тие во земјите на ЕУ, но на тој пат се соочува со многу проблеми. Според податоците од Државниот завод за статистика, стапката на вработеност во РМ изнесува 34, 5 %, што претставува однос на вработените со целокупното активно население во државата. Споредбено со меѓународни просеци овој процент е многу мал, но треба да се напомене дека вкупниот број на вработени се намалува, а бројот на вработени во малите деловни субјекти е во постојан пораст. Оваа состојба се јавува поради отпуштањата на работници од големите деловни субјекти и нивното започнување на бизнис или поради тоа што големите деловни субјекти претрпеле реконструкција и биле поделени во повеќе помали единки.

Малите и средни деловни субјекти овозможуваат вработување на работоспособното население на државата. Најголемо вработување во Р. Македонија има во преработувачката индустрија.

Вработеноста кај малите претпријатија е со исти тренд. Кај малите претпријатија во просек изнесува 3,4 вработени, кај средните 143, а кај големите просечниот број на вработени е 667. Бројот на вработените кај малите претпријатија е во постојан пораст. Највисок процент на вработеност има во Скопје со нагорен тренд, исто така и во Битола со просечен раст од 19 %, а Скопје со 20 %.<sup>5</sup>

Ако се направи паралела меѓу бројот на вработени во 2004 и вработеноста во 2009 година може да се донесе заклучок дека бројот на вработени е зголемен два пати. Според податокот од Агенцијата за вработување бројот на вработените е 629 901 заклучно до 31.12.2009 година. Невработени има околу 339 222, од кои во градовите бројот на невработени е 225 457, додека во приградските населби и селата е 102 422.

Според советот на Народна банка на Македонија анализира дека поволните движења на работната сила продолжиле и во 2009 и покрај влошената состојба во реалната економија. Така, стапката на вработеност во 2009 година изнесуваше 38,4%, наспроти 37,3 % во 2008 година. Растот на вработеноста се објаснува со порастот на лица вработени во секторите на јавната администрација. Имајќи ги предвид карактеристиките на македонската економија, тешко е да се утврдат вистинските причини за пореметувањата на пазарот на трудот. Треба да

---

<sup>5</sup> [www.stat.gov.mk](http://www.stat.gov.mk).

се спомне и фактот дека за 3,6 % пораснале нето- платите во јануари, споредбено со истиот месец во минатата година. 12,6% зеле повисоки плати во секторот на рударството и вадење на камен, 1,2 % зеле повосока плата во преработувачката индустрија . За 7,6 % е намален бројот на работници во индустријата споредбено со минатата година, 8,3 % помалку регистрираше заводот за статистика во рударскиот сектор, 8,1 % е намален бројот на работници во преработувачката индустрија.

Капиталните инвестиции носат економски развој, а не непродуктивни трошоци, *„Бруто- надворешниот долг е поголем за 60 % од БДП и е веќе високо ниво на задолженост на Македонија. На долг рок тоа е проблем на сервисирање на обврските поради слабиот извоз, од една страна и земањето на кредити со високи камати за порамнување на надворешниот долг. Изворите на капитал се многу скапи и земјата треба да внимава како да се задолжува.*

Анализата на Народната банка покажува дека повисокото надворешно задолжување се должи на зголеменото зајмување на капитал од приватниот и од јавниот сектор. Од аспект на роковите, најголем дел од долгот се однесува на долгорочните заеми како одраз на зајмување на државата со издавање на обврзници. Владата веќе најави дека ќе издаде нова еврообврзница во втората половина годинава, за покривање на буџетската дупка, што дополнително ќе го појача нивото на јавниот долг. Еврообврзницата ќе биде во вредност од 300 милиони евра, за што се одбрани веќе две банки кои ќе ги понудат нашите обврзници на Лондонската берза. Бизнис секторот поддржува поголемо задолжување во странство за државата и за приватниот сектор, но само доколку парите што се зајмуваат се инвестираат корисно. Секоја корисна инвестиција со себе привлекува и економски развој на определен регион и на земјата воопшто.

Македонија, за да има економски развој мора да има вложувања во истражување и развој, а таа е на ранг на Пакистан, Кагзастан, Боливија и Кувајт. Се издвојуваат одвај 0.08 % од БДП за наука и истражување. Според сите математики, ова е премалку доколку земјата сака да стане конкурентна на глобалните пазари, поголемите вложувања се неопходни не само посакуваниот влез во НАТО и ЕУ, туку и поради неоспорниот факт што научно истражувачкиот развој и економскиот развој се во корелативна врска. Владата донесе ред антикризни мерки со кои ќе и помогне на економијата, а особено на МСДС. Во земјата може да се заклучи дека има економски развој според изјавите на македонските компании кои планираат да го зголемат бројот на вработени, а оние кои работат да им се зголеми платата.

Овие податоци се добри за нашата земја, но не треба да се заборави фактот дека на Македонија секогаш ќе и треба финансиска помош, а таа зависи и од пронаоѓање на соодветни можности за инвестирање.

Иако финансиските и економските услови почнаа да се подобруваат, ризиците се уште постојат, особено поради големиот дефицит на тековната сметка и нејасните текови за подобрување и напредок на глобалната економија и на финансиските пазари во светот.

Политиката на нашата земја треба да се движи кон намалување на ризиците и во насока на поддржување на растот. Предвидувањата што ги прави ММФ се дека Македонија ќе закрепнува во втората половина оваа година, како резултат на растот на трговските партнери на Македонија, подобрените финансиски услови и релативно стабилната позиција на македонскиот банкарски сектор.

Прелевањето на економските проблеми од Грција ќе биде ограничено, тврдат експертите. Меѓутоа, Грција е еден од главните партнери на Македонија. Штрајковите во Грција можат да се одразат на трговските врски на некои деловни субјекти кои се зависни од солунското пристаниште. Друг извор на прелевање е самиот меѓународен пазар на капитал. Зголемената загриженост на инвеститорите околу кредитниот ризик во регионот веројатно би резултирал во позатекнати и попроменливи услови за задолжување.

Но, треба да се има предвид фактот дека во Македонија имаше помала зафатеност од економската криза, поради државните девизни и фискални резерви, како и стабилноста на банкарскиот ситем. Експертите се оптимисти за македонската економија и тврдат дека флексибилноста ќе ја одведе земјата во права насока на раст и развој.<sup>6</sup>

Македонската економија во сегашните услови е зависна од меѓународното, односно светското опкружување. Бројката на раст на бруто домашниот производ од 1,2 % во последниот квартал од 2009 година е реален факт.

Но, мислењата на граѓаните се идиферетни, не дека не ги засега, туку затоа што ним им е сеедно. Тие се постојано во латентна криза, тие трошат и кога се во криза, кога е подем или рецесија. Тоа го потврдуваат и последните податоци од Државниот завод за статистика. Доколку не беше потрошувачката во домаќинствата, пред се во прехрамбените производи, односно простата егзистенција, ќе немаше раст на БДП. Населението во 2009 година потроши 312,4 милијарди денари, што е две третини повеќе од вкупната вредност на БДП за 406,6 милијарди денари. Но, ако се земе предвид увозната зависност на

---

<sup>6</sup> Kapital- business magazine

земјата, се доаѓа до заклучок дека поголем дел од потрошувачката е покриена со увозни производи. Тоа се потврдува со податокот за одлеаноста на 248,8 милијарди денари за увозни производи, што е околу двојно повеќе од вредноста на извозот. Придонесот во растот на БДП од страна на стопанствениците е многу мал. Во Македонската економија македонската Влада е сконцетрирана на одржување на ликвидноста. А токму инвестициите и извозот се темелат на секој здрав раст на БДП во една земја. Без нив се друго има краток век на траење затоа што ќе се прекине кругот на создавање на нова вредност. Владата креираше, економските политики поставени пред кризата и антикризните мерки во 2009 година кои помогнаа македонското стопанство да ја помине кризата со најмали последици.

Како најуспешни мерки се издвоени репрограмирањето на долгот на деловните субјекти кон крајот на 2008 година, намалување на ставките на социјалните придонеси, укинување на данокот на добивка за делот што се реинвестира, можноста за користење на поволни кредити од Европската инвестициска банка, оптимално поставената фискална политика и зголемените инвестиции во инфраструктурата.

Кога станува збор за македонската економија треба да се споменат и странските инвестиции. Од 1997 до 2007 година во Македонија влегле странски директни инвестиции околу 2,5 милијарди евра. Над 70 % од овие инвестиции се приватизации, односно продажба на домашни компании на странски компании.

Повеќето од половина милијарда евра од овие пари отпаѓаат на продажбата на Телекомот на германската Дојче телеком и на ЕСМ на австриската ЕВН. Според податоците на Народна банка, од 2007 до 2009 година за време на мандатот на сегашната Влада, во Македонија влегле над една милијарда евра странски инвестиции. Во 2007 година, една од најдобрите години за Македонија, како странски вложувања се евидентирани околу 500 милиони евра. Следната година Македонија ја заврши со странски инвестиции со околу 150 милиони евра. Странските инвестиции се вечна тема за која како да се нема јасна стратегија или се нема капацитет да се донесат во земјава. Уште пострашно е што регионот може да биде пример за привлекување на странски инвеститори, изградба на инфраструктурата во функција на инвестициите и освојување на странските пазари. Нашата земја е промовирана во 30 земји во светот од каде се очекуваат барем потенцијални инвеститори, но податоците друго кажуваат, регионот со ништо не предничи во однос на инвестирањата. Македонија нема инвестициски предности и глобално гледано не нуди нешто посебно специфично во регионот. Можеме единствено да се докажуваме со резултати. За на крајот на денот да имаме економски резултати,



независно од тоа дали се работи за домашни или за странски инвестиции, нашата способност се докажува според фактичката состојба, Ако странскиот инвеститор нуди кеш во една држава, тогаш тој има доверба во таа држава. Отсуството на стратешки и финансиски инвестиции во Македонија укажува дека земјата нема политичка стабилност и рамнотежа.<sup>7</sup>

Ако се зборува со голема доза на реалност би се дала една целосна слика на македонската економија во 2009 година :

- Забавување на економскиот раст за околу 4 % заради пад на извозот и намалување на странските инвестиции и намалување на личната потрошувачка;

- Намалување на инфлацијата на 2,5 % до 3 %, заради пад на цените на нафтата и храната, поради намалена лична потрошувачка;

- Пад на извозот, посебно на металургијата и текстилната индустрија, како резултат на помалата побарувачка од странство;

- Понатамошен раст на дефицитите на платните биланси во странство и зголемен притисок врз курсот на денарот, од што ќе зависат монетарната и фискалната политика;

- Намалување и одложување на странските инвестиции како последица на намалената ликвидност и кризата ;

- Намалување на домашните инвестиции како резултат на отежнатото финансирање преку банките ;

- Кредитите за стопанството ќе има се помалку, ќе бидат поскапи, ќе се добиваат потешко и ќе бидат на пократки рокови;

- Забавување на сите економски процеси и реформи заради ангажираноста на администрацијата и повеќето министри на изборите;

- Отпуштање на стотоци работници во текстилната, кожарската и металната индустрија, во првиот квартал на 2009 година .<sup>8</sup>

## Резиме

Малите и средни деловни субјекти се посебно важни за развојот на економијата во Р. Македонија. Постои голема разлика меѓу деловните субјекти кои се регистрирани и оние кои се активни. Активните се фактор за економскиот развој со нивната егзистенција и успешно работење, при што се овозможува и развој на економијата. Активниот деловен субјект остварува приход, вработува и врши плаќања и секоја година доставува завршна сметка во управата за јавни приходи. На крајот од 2009 година бројот на регистрирани деловни субјекти беше 192 000, но само 35% се активни, околу 70 710.

---

<sup>7</sup> Џон Јоновски- економски аналитичар, интервју во Kapital 2009.

<sup>8</sup> Капитал- бизнис магазин.

Политиката на нашата земја треба да се движи кон намалување на ризиците и во насока на поддржување на растот. Предвидувањата што ги прави ММФ се дека Македонија ќе закрепнува во втората половина оваа година, како резултат на растот на трговските партнери на Македонија, подобрените финансиски услови и релативно стабилната позиција на македонскиот банкарски сектор.

### Summary

The development of the economy Small and medium-sized business entities are of an immense importance for the development of the economy in Republic of Macedonia. There exists a big discrepancy with the registered, on the one hand and the active business entities, on the other. The active companies by means of their existence and efficiency are the factor of ensuring economic growth. The active companies generate income, employ personnel, make payments and furthermore they annually submit the final account to Public Revenue Office. At the end of 2009 the number of registered business entities was 192 000 out of which 35% were active i.e. about 70 710.

The policy of our country should focus on lowering the risks and on the encouragement of the growth. According to the suppositions of IMF, Macedonia will recover in the second half of this year as a result of the growth of the Macedonian business associates, the improved financial state and the rather stable position of the Macedonian banking sector.

### КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Grupa autora, *Preduzetnički menažment*, Institut za razvoj malih i sredni predužeca d.o.o.Beograd i Centar za investicije d.o.o Zagreb, 2004.
2. Paunović,S.*Preduzetništvo:od biznis ideja do realizacija*,UniverzitetBK,Beograd,2003.
3. Penezić,N :*Kako postati preduzetnik*,Republička agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva,Beograd,2002.
4. S.Paunović, *Preduzetništvo*, Univerzitet BK, Beograd,2003.
5. Radovanović. T. *Osnivanje i vođenje malog biznisa*, Nacionalna služba zazapošlavanje, Beograd, 2003.
6. Siropolis,N. *Menadžment malog preduzeća*, Mate d.o.o. i Hrvatska obrtnička komora, Zagreb 1995.
7. V.Novaković i D.Samardžić, *Mali biznis i preduzetništvo*,Beograd, 2000str.65.